

502.11:330.3

-

• „ • •

, ’

-

, -

,

,

-

.

:

-

,

,

,

.

• ., 2011

In this article are analyzed the factors of affecting conflict-related activity around natural resources on the processes of sustainable development of the territory, in particular, the principles of prevention of natural resource conflicts, effective management and planning stages of appropriate measures within the concept of sustainable development at international and national levels.

Keywords: natural resource conflicts, sustainable development, economic and environmental aspects, territory.

Вступ. Природно-ресурсні конфлікти в їх соціально-економічному, політичному та екологічному аспектах протягом останніх десятиліть здійснюють все більш відчутний вплив на процеси формування та розвитку територіальних систем. І хоча наразі в Україні конфлікти, пов'язані з її земельними, водними, рекреаційними та іншими природними ресурсами, не спричиняють таких гострих проблем як у деяких країнах Африки, Азії та Латинської Америки, – ймовірність можливості такого загострення, внаслідок ускладнення характеру глобалістських і внутрішньонаціональних кризових явищ, досить висока.

Проблемам управління природними ресурсами, а також охорони навколишнього середовища, зокрема, екологічному балансуванню економічного розвитку, економічним збиткам внаслідок забруднення довкілля, побудові механізмів еколого-економічної безпеки території, екологічним конфліктам тощо присвячені праці вітчизняних і закордонних вчених, серед яких О. Балацький [3], Є. Хлобистов [2], С. Гопал [6], В. Піс [7], М. Уорнер [8] та багато інших. Водночас природно-ресурсні конфлікти як складна еколого-економічна та соціально-економічна категорія потребують активізації досліджень, зокрема, в рамках сучасних концепцій суспільного розвитку.

Таким чином, **мета** даного дослідження полягає в узагальненні чинників впливу природно-ресурсних конфліктів на забезпечення стійкого розвитку території, а також в аналізі принципів запобігання природно-ресурсним конфліктам, ефективного управління та виявлення основних етапів планування ними.

Результати дослідження. В контексті концепції сталого розвитку природно-ресурсні конфлікти є наслідком протиріч, спричинених обмеженістю кількості та погіршенням якості природних ресурсів як між суб'єктами господарювання всередині територіальної соціально-економічної системи, так і між різними територіальними системами (рис. 1).

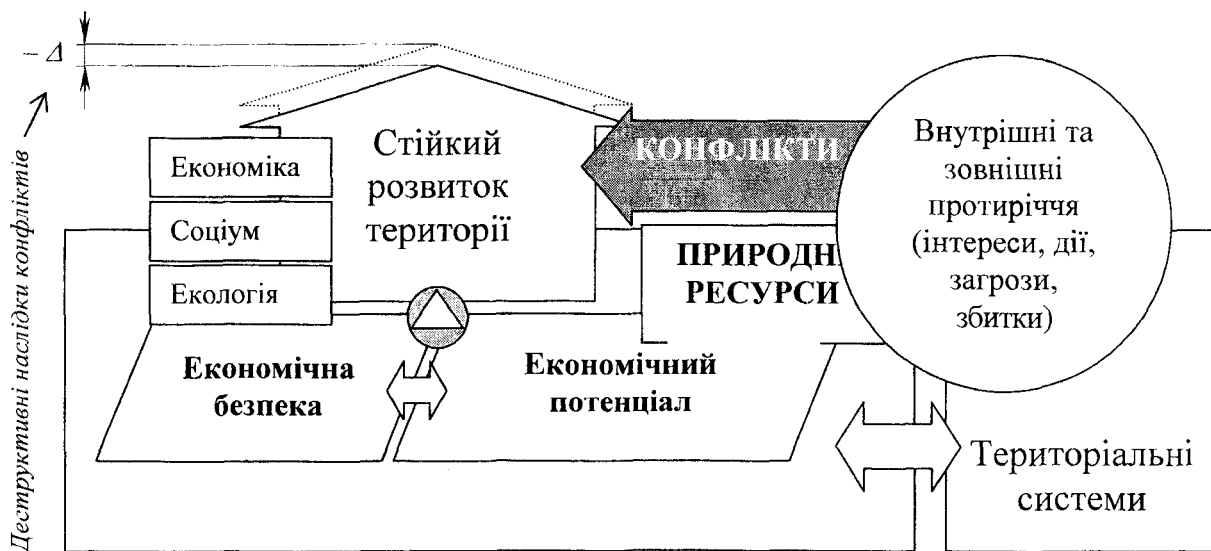

Рис. 1. Вплив природно-ресурсних конфліктів на стійкий розвиток територіальної соціально-економічної системи

Слід підкреслити важливість дослідження взаємозв'язку економічного потенціалу як підґрунтя стійкого розвитку території, та природно-ресурсних конфліктів у її межах. У цьому контексті звернемо увагу, насамперед, на два моменти: по-перше, ризики негативних впливів на економічний потенціал, а отже, й на процеси розвитку територіальних систем, визначаються категорією економічної (в тому числі її комплексними формами, як, наприклад, еколого-економічна форма) безпеки; по-друге, природні ресурси є основною складовою природно-

ресурсного потенціалу в складі потенціалу економічного, а отже, аналіз процесів використання, охорони та відтворення даних ресурсів слід проводити в системі економічного потенціалу території, що дозволить "... визначити долю вільної енергії для подальшого розвитку та сприяє створенню довгострокової та гнучкої управлінської системи" [3, с. 119].

Якщо провести аналіз природно-ресурсних конфліктів із погляду традиційних аспектів сталого розвитку, тобто економічних, соціальних та екологічних, то тут слід підкреслити важливість, по-перше, ідентифікації всіх можливих взаємозв'язків між ними, а, по-друге, пошуку балансу між економічними та всіма іншими інтересами суспільства: "...актуальні для людини екологічні проблеми на фоні загального ходу еволюції біосфери є вторинними. Людство повинно турбуватися не про охорону природи взагалі, а про ті аспекти природокористування, які можуть забезпечити баланс між інтересами суспільства та станом середовища" [1, с. 85].

Запобігання природно-ресурсним конфліктам та ефективне управління ними в рамках концепції сталого розвитку на міжнародному та національному рівнях передбачає наступні положення (на основі рекомендацій програми ЮНЕП [5, с. 5]):

1) подальший розвиток міжнародного потенціалу щодо раннього попередження конфліктів і превентивних дій у країнах, які вразливі до конфліктів, пов'язаних із природними ресурсами та екологічною обстановкою. В той же час ефективне управління природними ресурсами та охороною навколишнього середовища слід розглядати як інвестиції в запобігання виникненню конфліктів;

2) поліпшення заходів контролю та охорони природних ресурсів у період конфлікту. Міжнародне співтовариство має збільшити нагляд за "особливо цінними" ресурсами в межах міжнародної торгівлі з тим, щоб звести до мінімуму потенційні можливості зацікавлених сторін у фінансуванні затягування конфлікту. Остаточною метою в цьому сенсі є повне зупинення торгівлі "конфліктними" ресурсами. В той же час необхідні нові правові документи для захисту природних ресурсів та охорони навколишнього середовища від антагоністичних дій конфліктуючих сторін;

3) використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища в рамках процесів сталого розвитку, підтримання миру та протидії конфліктам. Йдеться про можливість спільного використання природних ресурсів, таких як корисні копалини, ліси, водні ресурси тощо. При цьому міжнародне втручання в підтримання миру та подальшого сталого розвитку певної країни має відповідати національним інтересам і зусиллям із поліпшення в ній процесів природокористування та екологічного управління;

4) включення природних ресурсів та екологічних питань у комплексні стратегії сталого розвитку на основі попередніх знань, які саме природні ресурси та пов'язана з ними екологія існують у постраждалій від конфлікту країні, або яку роль вони можуть зіграти в розпаленні потенційного природно-ресурсного конфлікту;

5) раціональне та ощадливе використання природних ресурсів для економічного відновлення: необхідне сприяння процесам видобутку такими способами, які не підвищують ризик пролонгації конфлікту та є стійкими в довгостроковій перспективі;

6) нарощення потенціалу для поширення співробітництва в природоохоронній сфері: кожна держава потребує ефективного використання та водночас захисту життєво важливих природних ресурсів, таких як ліси, води, родючі землі тощо. В цьому полягає спільність міжнародних і міжрегіональних інтересів оптимального управління природно-ресурсними конфліктами: ефективною платформою та каталізатором для поліпшення діалогу та зміцнення довіри між державами, націями та регіонами є розширення співпраці в інтересах усіх учасників і зацікавлених сторін.

Планування заходів втручання в конфліктну ситуацію, спричинену діяльністю довкола природних ресурсів, передбачає наступні три етапи (на основі рекомендацій [4, с. 5-7]):

1) *передконфліктний етап* – виявлення та усунення поряд із природними ресурсами інших пов'язаних із ними корінних причин конфлікту шляхом зміцнення державних інститутів і заохочення зацікавлених сторін до широкого діалогу щодо скорочення протидії та недопущення антагоністичних настроїв;

2) власне *конфліктний етап* – врегулювання конфлікту шляхом створення середовища примирення, в тому числі й на інституційному рівні, надання консультативних послуг, правової, фінансової та іншої допомоги безпосередньо конфліктуючим та іншим втягненим до конфлікту сторонам з метою зміцнення соціально-економічної сталості на території розміщення природних ресурсів і власне виникнення конфлікту;

3)

1. . . . : / - : - - , 2000. - 365 .
2. (-) / , // , 2011, 1. - . 16-23.
3. : [/] - : “ ”, 2006. - 973 .
4. Conflict mitigation and development: vision, approaches and achievements / Information kit on sustainable development under conditions of conflict or political instability. - 22 p. - [. . . .] - : css.escwa.org.lb/ecri/docs/CMDInfoKit.pdf.
5. From conflict to peacebuilding: the role of natural resources and the environment / United Nations Environment Programme, 2009. - Nairobi: UNEP. - 44 p. - [. . . .] - : <http://www.unep.org>.
6. Gopal S. Sustainable development - a conflict between environment and development / S. Gopal, 2010. - 6 p. - [. . . .] - : <http://iurisonline.in/2010/09/sustainable-development-a-conflict-between-environment-and-development>.
7. Rees W.E. Economics and sustainability: conflict or convergence? (An ecological economics perspective) / W.E. Rees, 2001. - Vancouver: University of British Columbia. - 17 p. - [. . . .] - : <http://www.environmentics.org/environmentics/econSustain.pdf>.
8. Warner . Conflict management in community-based natural resource projects: experiences from Fiji and Papua New Guinea / M. Warner, 2000. - London: Overseas Development Institute. - 40 p.